

УДК 351:331.522.4

М. Д. Карнауховааспірант кафедри публічного управління та адміністрування
Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК НАЙВАЖЛИВІШИЙ ЧИННИК ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Звернення до поняття соціального капіталу як найважливішого чинника державного управління зумовлено тим, що це поняття усвідомлюється в сучасних наукових розвідках як концептуальний комплекс, здатний суттєво збагатити соціально-філософське мислення, в тому числі і в контексті дослідження проблем державно-управлінської діяльності. Основним теоретичним засновком вживання поняття соціального капіталу в контексті його залучення до аналізу феномена ефективності державного управління є здатність соціальних зв'язків функціонувати в якості капіталу. Позаяк соціальний капітал втілюється в соціальних зв'язках, міцність, щільність, силу і комплексність яких ми можемо оцінити, то, як наслідок, ми отримуємо критерій для оцінки ефективного управління.

Ключові слова: ефективність державного управління, інкорпованість капіталу, соціальність, символічний капітал, соціальний капітал.

Постановка проблеми. Вхідження України в загальносвітовий цивілізаційний процес зумовлює необхідність більш повного врахування інтересів усіх верств суспільства, підвищення якості життя населення, забезпечення динамічного й гармонійного розвитку людини, її духовних, життєвих та інтелектуальних якостей, соціальної справедливості. В інтересах оптимізації цього процесу конче необхідно позбутися негативної практики господарювання, що недостатньо враховувала потреби людини та призводила до неузгодженості темпів економічного та соціального розвитку і створення умов для всебічного гармонійного розвитку людини. Інтерес до проблеми соціального капіталу і можливості його залучення до аналізу критеріїв ефективного управління державою пов'язаний, з одного боку, з ґрунтовними змінами в соціально-політичних теоріях та, з іншого, з глибокими змінами в суспільних процесах. Ці зміни пов'язані з «універсалізацією модерності», «глобалізацією», формуванням «посткапіталістичного», «постіндустріального», «інформаційного» суспільства, що, незалежно від назви та теоретичного підходу до їх розгляду, передбачають зміни в базових сферах суспільного життя: економіці, політиці, культурі. «Соціальний капітал» у даному випадку постає не лише як інструмент застосовного аналізу соціальних взаємодій, але і як складний концептуальний блок, як важливий пояснювальний принцип, здатний змінити певні засновки соціальної теорії. Тобто «соціальний

капітал» не є одиничним явищем; «капіталістична» термінологія, залучена для виявлення множини форм капіталу (фізичного, людського, культурного, символічного, політичного, адміністративного і т.д.) не випадково викликає нині великий інтерес у соціальних науках.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Засновки поняття «соціальний капітал» знаходимо в працях класиків соціально-філософської думки М. Вебера, Т. Гобса, Д. Гюма, Е. Дюркгайма, К. Маркса та інших. Жвавий інтерес до проблеми виявляє насамперед американська теоретична соціологія. Доробок таких її представників, як Р. Берт, М. Грановетер, Дж. Коулман, Н. Лін, Р. Патнам є, за згодою багатьох дослідників, «класичним» підґрунтям концепції. Аналіз континентальної традиції у розгляді поняття соціального капіталу потребує звернення, передусім, до праць французького соціолога П. Бурдьє. Окрім того, важливим є осмислення поняття соціального капіталу російськими дослідниками, серед яких І. Діскін, В. Радаєв, Т. Сідоріна, Л. Стрельнікова, П. Шіхіреєв. В Україні проблемою соціального капіталу займаються О. Бова, Н. Бусова, Е. Гугнін, О. Демків, М. Небава, В. Степаненко, В. Чепак, Т. Ящук та інші.

Мета статті. В основу дослідження покладено обґрунтування необхідності розгляду соціального капіталу як найважливішого чинника державного управління.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Розуміння П. Бурдьє символічно-

го капіталу як капіталу символічного авторитету, визнання і соціальної довіри гранично близьке до певних уявлень про соціальний капітал. Боротьба за позицію в соціальному просторі супроводжується символічною боротьбою з приводу сприйняття соціального світу (при цьому такі зусилля можуть бути як індивідуальними, так і колективними, спрямованими на зміну наявного сприйняття і образу соціального світу) – відбувається боротьба щодо нав'язування легітимного образу світу (інакше кажучи, легітимування певної теорії). Символічний капітал у боротьбі за символічну владу – визнання легітимного образу світу – відіграє провідну роль, забезпечуючи визнання економічного чи культурного капіталу, іноді навіть будучи засвідченим юридично у формах титулів, дипломів і т.д. Володіння символічним капіталом уможливорює використання інших форм капіталу. Як указує Бурдьє, «ті, хто володіють більшим символічним капіталом – *pobles*, тобто етимологічно ті, хто відомий і визнаний – здатні нав'язати власну шкалу вартостей, благоприємну щодо їх продукції» [3, с. 64]. Наділені символічним капіталом агенти здатні завдяки цьому підтримувати рівень власного символічного капіталу, розширювати його, монополізуючи інституції, що забезпечують і відтворюють ранги.

Як указує Бурдьє, «символічний капітал – це довіра, це влада, надана тим, хто отримав достатньо визнання, щоб бути здатним справляти визнання» [3, с. 71]. Отже, отримання символічного капіталу, отримання визнання, довіри й авторитету є тривалим процесом інституалізації, аж до отримання достатньої міри такого авторитету, щоб постати у якості виразника сконструйованої групи. Тобто символічна влада є, як зазначає Бурдьє, «владою творити речі за допомогою слів» [3, с. 74], інакше кажучи, класифікувати групи і творити образ соціальної реальності, зважаючи на адекватність таких побудов щодо об'єктивних зв'язків поміж агентами.

Отже, згідно з підходом Бурдьє, стратифікаційний поділ на умовні класи (як класи умов існування і подібних позицій у соціальному просторі) залежить від загального об'єму капіталу (економічного, культурного, соціального). При цьому капітал розуміється як «сукупність ресурсів і влади, що ними можна реально скористатись» [2, с. 26], тобто вони (ресурси) можуть бути використані агентами в конкурентній боротьбі.

На думку П. Бурдьє, що її він висловлює у статті «Форми капітала», капітал, залежно від області, в якій він функціонує, поділяється на три основні форми: економічний, культурний та соціальний. При цьому дві останні форми за необхідних умов здатні конвертуватися в економічний капітал. Оскільки з розумінням економічного капіталу, що є найбільш осяжним і вільно конвертованим (в гроші, наприклад), а також інституціалізованим (у формі прав власності) і переданим від агента до агента, ускладнення є незначними, то перед тим, як перейти до соціального капіталу, слід, на нашу думку, навести аналіз проблеми культурного капіталу концепту Бурдьє, дещо подібного до концепту людського капіталу, утім більш широкого і багатогранного. Людський капітал часто розглядається як знання та навички, корисні на ринку праці, тобто зводиться до функції від освітньо-кваліфікаційного рівня. Культурний капітал у Бурдьє має більш значні функції: він є різними формами і станами, в тому числі культурними й освітніми компетенціями, корисними на ринку праці; втім, це стосується будь-яких ринків та полів. Виходячи з того, що капітал, це – корисний ресурс, що може бути застосований у конкурентній боротьбі, можна розглянути культурний капітал, у відповідності до підходу Бурдьє, у трьох станах: інкорпорованому (як *embodied* – тобто втілений, пов'язаний із тілом соціальним, колективним чи безпосередньо матеріально-біологічним), об'єктивованому та інституціалізованому [5, с. 58].

Інкорпованість (утіленість) капіталу передбачає його невіддільність від тіла. У випадку культурного капіталу така інкорпованість буде мати сенс «тривалих диспозицій ума і тіла» [5, с. 61]. Інкорпорування такого капіталу у формах внутрішньої культури, культурності чи цивілізованості, знань, навичок, невідривних від тіла, потребує затрат часу, роботи над собою, інвестицій, що можуть стати основним виміром цієї форми капіталу. Тому набуття такого стану форми культурного капіталу потребує часу та здатностей, а, отже, економічного капіталу (який здатен забезпечити час, вільний від економічної необхідності) та попереднього рівня культурного капіталу (також культурного капіталу *сiм'i*). Якщо додати до цього думки Коулмана щодо ролі соціального капіталу, то відтворення в його випадку людського (у випадку Бурдьє – культурного капіталу) потребуватиме також соціального капіталу. Втім, Бурдьє не заперечує подібне, вказуючи також на потребу у символіч-

ному капіталі, що легітиміє культурний капітал, забезпечує визнання його за власником (як це є у випадку успадкування культурного капіталу, що потребує визнання).

Передача культурного капіталу в інкорпорованому стані ускладнена, механізми її не є простими і відкритими (подібно до економічного капіталу). Проблема полягає передусім у втіленості, а, отже, невідривності від власника-інвестора. Проте така передача можлива складним шляхом соціалізації та освітнього процесу у відношеннях батьки-діти, вчитель-учень і т.д. Відносини обміну чи дару щодо того, що є частиною габітусу (тобто невід'ємною частиною особистості, її психічних структур мислення, сприйняття, дії), фактично є неможливими. Щоб отримати у розпорядження такий капітал, необхідно або ж придбати його власника, або ж інвестувати час, тобто, й економічний капітал у його отримання (коли це стосується специфічних обсягів капіталу). Так чи інакше, культурний капітал набувається та інкорпорується агентами і в агентах незалежно від їх намірів, проте залежно від їх класу умов існування.

Влада культурного капіталу особливо чітко проглядається у випадку його функціонування у вигляді вигод від розрізнення і позиції (писемність серед неписемних, наприклад), тобто, коли культурний капітал є дефіцитним, він набуває цінності і сам стає предметом боротьби. Стратифікаційні особливості, зумовлені володінням культурним капіталом, також проблематизовані, зокрема у стосунку до положення персоналу як найманих працівників, що конвертують свій культурний капітал в економічний. З одного боку, наймані працівники інтелектуальних професій (менеджери та інженери) повинні бути віднесені до домінованих груп, оскільки отримують прибуток за свій культурний капітал. Але, з іншого боку, вони використовують певну форму капіталу (у даному випадку культурного), щоб отримати прибуток і зміцнити власне положення в певному полі, тому мають бути віднесені до домінуючих груп. А це передбачає розміщення їх в одному ряді з власниками економічного капіталу (що підсилюється підвищенням рівня культурного капіталу, втіленого в засобах виробництва). Через те, що саме власники економічного капіталу формують конкуренцію на ринках праці, власники культурного капіталу опиняються в залежному від перших стані, а також у конкурентному стані поміж собою – тому їх слід віднести до домінованих груп

у системі стратифікації. Як зазначає Бурдьє, така конкуренція має свій початок вже в системі освіти і наступного прийому на роботу [5, с. 65].

Подолання інкорпорованої обмеженості тілом (біологічним) відбувається через *інституалізацію* культурного капіталу як об'єктивізацію в академічних ступенях. Диплом, що засвідчує кваліфікацію чи культурну компетенцію, є *інституалізованою* формою культурного капіталу. Інституалізація з боку інституцій, що має, за Бурдьє, магічний характер легітимації, символічного визнання, відділяє культурний капітал від його власника, включаючи його в гру порівнянь і замінів. Інституалізація також дозволяє з'ясувати цінність (абсолютну і відносну) культурного капіталу і встановити саму цінність його власника – зокрема, і грошову вартість, що пропорційна затратам економічного капіталу на здобуття академічного ступеню (інституалізованої кваліфікації). Отримання культурного капіталу (зокрема, в інституалізованому стані) передбачає сподівання на зворотну конвертацію. На цьому будуються освітні стратегії (як конвертація економічного капіталу в культурний), що, однак, не завжди виявляються успішними.

У концепції Бурдьє «соціальний капітал є сукупністю реальних чи потенційних ресурсів, пов'язаних із володінням стійкою мережею більш чи менш інституалізованих стосунків взаємного знайомства і визнання – іншими словами, із членством у групі» [5, с. 67]. Відділити поняття соціального капіталу окремо від економічного та культурного має сенс передусім тому, що існують певні соціальні впливи, позаіндивідуального характеру, пов'язані із роботою зв'язків. Особливо чітко це простежується у випадку, коли агенти отримують надто нерівні прибутки за умови рівного капіталу (економічного і культурного), що не може бути поясненим термінами цих двох видів капіталу. Отже, агент володіє ресурсами, якими він фактично не володіє, але вони доступні для нього через зв'язки, у даному випадку, стосунки взаємного знання і визнання, що одразу наштовхує на символічний аспект. Агенти здатні мобілізувати капітал через близькість до певної групи, тобто мати доступ до колективного капіталу групи. Здатність такої мобілізації залежить як від колективного капіталу групи, так і від репутації агента в межах групи, до якої він належить. Саме репутація є зворотною стороною соціального капіталу, яка виникає лише в групах і відкриває агенту шлях до ресурсів у володінні групи. Відносини знання

і визнання, що конституюють групу, виникають і підтримуються через матеріальний і символічний обмін, можуть бути інституалізованими чи певною мірою оформленими соціально.

Соціальний капітал як індивідуальний, належний агенту, залежить від «розміру мережі зв'язків, які він може ефективно мобілізувати і від об'єму капіталу (економічного, культурного і символічного), яким володіє кожен із тих, хто з ним пов'язаний» [5, с. 68]. Отже, до соціального капіталу можна віднести лише ті ресурси, що можуть бути мобілізовані через використання власної соціальної мережі та використані в конкурентній боротьбі.

Накопичення соціального капіталу, як укріплення мереж взаємного знання/визнання, а, отже, і репутації в групі, не є у більшості випадків цілеспрямованою дією, утім, є предметом стратегій агентів, обумовлених їх габітусами. Підтримка таких зв'язків, як підтримка репутації, є тривалим процесом, що передбачає постійне залучення інших форм капіталів. Але з іншого боку, як вказує Бурд'є, «соціальний капітал чинить мультиплікативну дію на капітал, котрим уже володіє агент» [5, с. 68–69]. Мережа відносин, що потребує постійної роботи з інституційного оформлення, є, таким чином, предметом інвестиційних стратегій, як колективних, так і індивідуальних. Ця робота зводиться до перетворення випадкових зв'язків на обов'язкові через їх інституалізацію. Відтворення зв'язків відбувається у ході так званого «конститутивного обміну» (матеріального чи символічного), що стимулюються певним інститутом, відповідно відтворюючи заразом групу. Таким чином, соціальний капітал не є простою характеристикою агентів, а має безпосереднє значення для відтворення групи.

Базове визначення соціального капіталу знаходимо в статті Патнама «Успішна (процвітаюча) спільнота», де той вказує: «За аналогією з поняттями фізичного капіталу і людського капіталу – засобів і навичок, що покращують індивідуальну виробничу продуктивність – «соціальний капітал» належить до характеристик соціальної організації, особливо до соціальних зв'язків, норм і довіри. Останні сприяють координації і співробітництву для взаємної користі» [10, с. 32]. В утворенні соціального капіталу, за Патнамом, переважають «горизонтальні» зв'язки співпраці, на відміну від «вертикальних» ієрархічних зв'язків. Отже, формами соціального капіталу будуть соціальні норми, довіра та

взаємовідносини, які Патнам називає «горизонтальними». Соціальний капітал у формі довіри є певним соціальним «мастилом», що спрощує взаємодію між індивідами, знижує витрати, які прийнято називати трансакційними. Для Патнама основною формою-виявом соціального капіталу є громадянська залученість – участь у мережах громадської активності, добровільних організаціях і т.д.

Патнам у своїх дослідженнях звертається до так званих «дилем колективної дії», найбільш показовими з яких є «дилема в'язнів» і «трагедія спільного». У подібних дилемах розкривається протиріччя між індивідуальними та спільними інтересами, індивідуальними та колективними діями. Розігруються ситуації, в яких індивідуальна раціональна дія призводить до нехтування спільними інтересами, а, отже, і до спільних втрат. Ускладнення, що несе в собі проблема колективної дії, можуть бути вирішені за допомогою застосування концепту соціального капіталу.

Втім, на перший погляд, подібні дилеми можуть бути вирішені способом Гобса, тобто введенням третьої сторони – держави-регулятора. Але Патнам вбачає справжнє вирішення цієї проблеми лише у високому рівні соціального капіталу у формі довіри і норм співпраці, що здатні позитивно вирішити дані ситуації без застосування третьої сторони, і, відповідно, без зайвих витрат.

Основна думка Патнама, зокрема його італійських досліджень, може бути артикульована таким чином: «Суспільства і спільноти стають цивілізованими не тому, що вони економічно розвинені, а навпаки – суспільства розвинені саме тому, що історично формувалися як громадянські» [10, с. 30]. Соціальний капітал виступає передумовою економічного та інституційного розвитку. Втім, сам рівень соціального капіталу є історично зумовленим. У цьому полягає суть концепції «path dependence», тобто залежності від шляху. В італійських порівняльних дослідженнях інституційного розвитку регіонів Патнам намагається емпірично зафіксувати таку залежність, вказуючи, що різні регіони, що мали різну «громадянську історію», сьогодні мають різну економічну ефективність, пов'язану, передусім, із відсутністю чи багатством мереж громадянської залученості, іншими словами – соціального капіталу. Зручна ситуація – інституційна гомогенність новоутворених після адміністративної реформи в Італії 1970 року

регіонів – дозволила Патнаму здійснити репрезентативне, на його думку, дослідження, що і довело безпосередню первинність значення фактору громадської участі для економічної ефективності та показників соціальної безпеки, генералізованої довіри і, зрештою, соціального капіталу. За однакових рівних умов, подібно до того, як індивіди, що наділені рівною мірою економічним та культурним капіталом, займають надто нерівні позиції в розподілі благ (як це ми бачимо в Бурдьє), і це пояснюється через соціальний капітал – Патнам знаходить роль соціального капіталу, вже як ресурсу колективного, у нерівності ефективності урядування. Цілком наслідуючи Алексіса де Токвіля, Патнам знаходить вирішення через різницю рівнів громадянської залученості, поділяючи регіони на «громадські» і «негромадські» з відповідним кожному типу набором цінностей, зумовлених специфікою історичного і культурного розвитку: для перших це – солідарність, громадянська активність, добросовісність, для других це – протилежний набір – дезорганізованість, неучасть, патронаж, непотизм і т. д. Для «громадських» регіонів характерна горизонтальна організація довіри та, відповідно, ефективна робота демократії. Для «негромадських» характерна вертикальна, ієрархічна організація довіри, а у горизонтальному вимірі характерна недовіра, що сприяє усталенню відносин патрон-клієнт, незацікавленості в суспільних справах, відсутності дієвої публічної сфери (громадянського суспільства) на яку б спиралася демократія, а, отже, «непрацююча» демократія [10, с. 34]. Як уже вказано, все це визначає історична зумовленість – залежність від шляху. При цьому історія розглядається як історія громадськості і відповідних традицій.

Пов'язаність накопичення соціального капіталу та вирішення дилем колективної дії з мережами громадянської участі обґрунтовується Патнамом через те, що такі мережі несуть у собі минулий успіх співпраці, що може послужити шаблоном для подальшої співпраці. Отже, стратегія обґрунтування відповідає тезі Токвіля про добровільні об'єднання як «школи громадськості». Втім, теза Патнама безперечно пов'язана і з розглядом ролі апропріативних (пристосованих організацій) Коулманом. Загалом, можна стверджувати, що історичність традицій громадянської залученості як джерела успішної колективної дії є аналогом пояснення, відповідного до теорії ігор, що розглядає багатоходову

гру «дилема в'язнів», проте гра у даному випадку тягнеться століттями.

Накопичення соціального капіталу збігається, за Патнамом, із раціональним інтересом (подібно до накопичення інших форм капіталу) дієвців. Проте соціальний капітал функціонує у якості «морального ресурсу», що зростає у ході його використання і вичерпується у разі невикористання. З іншого боку, Патнам погоджується з тим, що соціальний капітал є «публічним благом», а це знову ж таки передбачає проблему в інвестуванні з боку приватних дієвців і приводить нас до розгляду «трагедії спільного». Оскільки соціальний капітал, виходячи з думки Патнама, відривається від конкретного дієвця і характеризує радше соціальне оточення, то варто розглядати можливість перенесення соціального капіталу з одного оточення в інше. Це знову приводить нас до ідеї апропріативності соціальних організацій. Оскільки соціальний капітал утілюється в соціальних зв'язках, нормах і довірі, що усталюються в межах певного соціального оточення (у даному випадку розглядається накопичення соціального капіталу у межах громадських організацій), то, безперечно, всі ці характеристики можуть бути перенесені на ширше суспільство.

Патнам вказує на дві основні форми накопичення соціального капіталу: норми взаємності і горизонтальні мережі, зв'язки громадської активності. Український дослідник В. Степаненко, слідуючи за Р. Патнамом, виділяє чотири аргументи на підтвердження того, що «у взаємопов'язаних інститутах соціального капіталу генерується суспільна довіра – вирішальний елемент ефективної суспільної життєдіяльності» [10, с. 35]. Наведемо запропоновані аргументи:

1) «Горизонтальні зв'язки суспільної участі сприяють формуванню норм загальної взаємності» [10, с. 36]. Тут ідеться насамперед про те, що з накопиченням віддалених у часі зобов'язань перед іншими, які мають бути в разі необхідності виконані, відбувається інвестиція в соціальний капітал. Таким чином, формується довіра, а розповсюдження актів взаємної довіри спричиняє зростання соціального капіталу. Суспільство, де процвітає довіра, виявляється більш ефективним в економічному, політичному та соціальному планах. У таких суспільствах значно знижуються так звані трансакційні втрати (витрати на заключення договорів і т.д.), знижуються витрати на утримання поліції, соціальних служб і т.д.

2) «Горизонтальні зв'язки суспільної участі сприяють координації і комунікації поміж громадянами» [10, с. 36]. Проблема координації особливо гостро постала в сучасному інформаційному суспільстві, коли традиційні ієрархії зазнають суттєвих змін, і на перші позиції виходять мережі з горизонтальними зв'язками. Але в будь-якому суспільстві співробітництво і кооперація поміж громадянами поглиблюють суспільну довіру. Відбувається неформальне розповсюдження інформації про репутацію інших, таким чином, у результаті визначаються люди, що заслуговують і не заслуговують на довіру. Тривале співробітництво, тобто ітераційні взаємодії поміж індивідами, сприяють появі довіри, за умови їх чесності й успішності. Таким чином, згідно з теорією ігор, можуть бути подолані дилеми колективної дії. У цьому випадку йдеться про репутацію і побудову корпоративної етики.

3) «Акумуляований соціальний капітал забезпечує суспільну стабільність і стійкий розвиток завдяки повсякденним актам взаємності і довіри членів соціальної групи» [10, с. 37]. Подібний механізм, описаний Патнамом, передбачає накопичення досвіду позитивної співпраці, а, отже, і довіри, слугує ґрунтом для подальших співпраць. Таке накопичення може відбуватись поза межами одного покоління, тобто соціальний капітал може бути розглянутий в т. ч. як історичне досягнення минулих поколінь. Таке розуміння дуже важливе, з погляду на те, що воно дозволяє пояснити відмінності в економічному розвитку регіонів і країн залежно від історичного розвитку їх культур.

Показник соціального капіталу для Патнама фактично зводиться до показника громадянської залученості, що визначається через участь у місцевих референдумах, рівень читання місцевої преси і, особливо, залученістю до діяльності добровільних організацій (від хороших товариств до спортивних клубів). На думку Патнама, концепція соціального капіталу має безпосереднє значення для практичної політики (policy), і саме завдяки його інтерпретації концепції в руслі розгляду соціального капіталу як такого, що втілюється в мережах громадянської залученості, може бути у повній мірі застосовною в практичних цілях.

Отже, недостачу соціального капіталу можна розглядати як один із основних показників політичної дисфункції. Зокрема, Роберт Патнам пов'язує низькі рівні соціального капіталу з неефективністю роботи регіональних урядів

у Південній Італії. Нестача соціального капіталу може виявитися також у високих рівнях корупції (що часто ґрунтується на подвійній моралі у фамілістичних суспільствах) або ж аморальній родинності (термін запропонований дослідником громадянських традицій Італії Е. Бенфілд).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, основним теоретичним засновком вживання поняття соціального капіталу в контексті його залучення до аналізу феномена ефективності державного управління є здатність соціальних зв'язків функціонувати в якості капіталу. Соціальний капітал втілюється в соціальних зв'язках. Ми можемо оцінити міцність, щільність, силу і комплексність таких зв'язків, отже, поняття соціального капіталу не є простою метафорою. Ще одна важлива особливість капіталу – здатність до самовідтворення. Коли ми говоримо про людські відносини, то можемо говорити про їх певну цінність, що може зростати або зменшуватись залежно від обставин. У зв'язку із соціальними процесами перетворень, пов'язаними з модернізацією, особливо її сучасними стадіями, формування суспільств із префіксом «пост», роль і значення суспільних відносин зростає, що призводить до усвідомлення недостатності для досліджень ефективності державотворення традиційного акцентування поняття капіталу і змушує вдатися до концепуалізації форм капіталу, зокрема до капіталу соціального.

Список використаної літератури:

1. Бурдые П. Практический смысл. – СПб. : Алетея, 2001. – 562 с.
2. Бурдые П. Различение: социальная критика суждения // Экономическая социология. – 2005. – № 3. – Том 6. – С. 25–49.
3. Бурдые П. Социальное пространство и символическая власть // П. Бурдые. Социология социального пространства. – СПб. : Алетея, 2007. – С. 64–87.
4. Бурдые П. Физическое и социальное пространства // П. Бурдые. Социология социального пространства. – СПб. : Алетея, 2007. – С. 49–64.
5. Бурдые П. Формы капитала // Экономическая социология. – 2002. – № 5. – Том 3. – С. 58–74.
6. Вебер М. Про деякі категорії соціології розуміння // М. Вебер. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. – Київ, 1998.
7. Войтович Р.В. Глобалізація та її вплив на систему державного управління: аналіз, проблеми, перспективи : [монографія] / Р.В. Войтович. – Центр дослідж. пробл. публіч. упр. – Чернівці : Технодрук, 2011. – 367 с.

8. Встановлення критеріїв оцінювання, оцінювання і стратегічний менеджмент у державному секторі: доповіді, виголошені на зустрічі Мережі менеджменту діяльності Служби державного менеджменту ОЕСР. – Л. : Організація економічного співробітництва і розвитку OECD/OCDE, 2000. – 136 с.
9. Енциклопедія державного управління: у 8 т. / наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк та ін. – К. : НАДУ, 2011. –Т. 6: Державна служба / наук. редкол. 6-го т. : С.М. Сergygin та ін. – 2011. – 524 с.
10. Патнам Р. Гра в кеглі наодинці: занепад соціального капіталу Америки // Часопис «І». – 2001. – № 21. – С. 30–37.

Карнаухова М. Д. Социальный капитал как важнейший фактор государственного управления

Обращение к понятию социального капитала как важнейшего фактора государственного управления обусловлено тем, что это понятие осознается в современных научных исследованиях как концептуальный комплекс, способный существенно обогатить социально-философское мышление, в том числе и в контексте исследования проблем государственно-управленческой деятельности. Основным теоретическим посылом к употреблению понятия социального капитала в контексте его привлечения к анализу феномена эффективности государственного управления является способность социальных связей функционировать в качестве капитала. Социальный капитал воплощается в социальных связях, прочность, плотность, силу и комплексность которых мы можем оценить, как следствие, мы получаем критерий для оценки эффективного управления.

Ключевые слова: *эффективность государственного управления, инкорпорированный капитал, социальность, символический капитал, социальный капитал.*

Karnaukhova M. D. Social capital as the most important factor of public administration

Appealing to the concept of social capital as the most important factor in public administration is caused by understanding this concept by modern scientific research as a conceptual complex, which is able to significantly enrich the social and philosophical thought, including contextual research on problems of management. The basic theoretical use of the concept of social capital in the context of its involvement in the analysis of the phenomenon of effective public administration is the ability of social networks to function as capital. Since social capital embodied in social relations, strength, density, power and complexity which we can appreciate, and as a result, we get a criterion for assessing effective governance.

Key words: *efficiency of public administration, human capital, social capital, symbolic capital.*